TA’LIM TAŞKILOTLARIDA XAVFSIZ VA QULAY TA’LIM MUHITI SIFATINI BAHOLAŞ

Zadayeva Iroda Xasanovna

Kogon şahar 14-Davlat maktabgaça ta’lim taşkiloti direktor örinbosari

Annotatsiya: Mazkur maqolada ta’lim taşkilotlarida xavfsiz va qulay ta’lim muhitini şakllantiriş, uning sifatini baholaş mezonlari hamda samaradorligini oşiriş masalalari yoritilgan. Xususan, maktabgaça ta’lim taşkilotlarida bolalarning jismoniy, ruhiy va ijtimoiy xavfsizligini ta’minlaş, sanitariya-gigiyena talablariga rioya etiş, pedagogik-psixologik muhitni yaxşilaş hamda inklyuziv ta’lim şaroitlarini yaratişning ahamiyati tahlil qilingan. Şuningdek, ta’lim muhiti sifatini baholaşning asosiy körsatkiçlari tizimlaştirilib, amaliy tavsiyalar işlab çiqilgan.

Kalit sözlar: ta’lim muhiti, xavfsizlik, qulay şaroit, sifatni baholaş, maktabgaça ta’lim, sanitariya-gigiyena, psixologik muhit, inklyuziv ta’lim, bola manfaatlari, pedagogik faoliyat.

Аннотация: В данной статье рассматриваются вопросы формирования безопасной и комфортной образовательной среды в образовательных учреждениях, критерии оценки её качества и пути повышения эффективности. Особое внимание уделяется обеспечению физической, психологической и социальной безопасности детей в организациях дошкольного образования, соблюдению санитарно-гигиенических требований, совершенствованию педагогической среды и созданию условий для инклюзивного образования. Систематизированы основные показатели оценки качества образовательной среды и разработаны практические рекомендации.

Ключевые слова: образовательная среда, безопасность, комфортные условия, оценка качества, дошкольное образование, санитарно-гигиенические требования, психологическая среда, инклюзивное образование, интересы ребёнка.

Abstract: This article examines the formation of a safe and comfortable educational environment in educational institutions, the criteria for assessing its quality, and ways to improve its effectiveness. Particular attention is paid to ensuring the physical, psychological, and social safety of children in preschool educational organizations, compliance with

sanitary and hygienic requirements, improvement of the pedagogical environment, and creation of inclusive education conditions. The main indicators for assessing the quality of the educational environment are systematized, and practical recommendations are developed.

Keywords: educational environment, safety, comfortable conditions, quality assessment, preschool education, sanitary and hygienic requirements, psychological environment, inclusive education, child welfare.

Kiriş

Bugungi kunda ta’lim tizimida amalga oşirilayotgan islohotlarning asosiy maqsadlaridan biri yoş avlodga sifatli ta’lim va tarbiya beriş bilan bir qatorda, ularning soğlom, xavfsiz va qulay muhitda kamol topişini ta’minlaşdan iborat. Ta’lim taşkilotining sifati nafaqat ta’lim-tarbiya jarayonining mazmuni, pedagoglarning kasbiy mahorati yoki moddiy-texnik bazasi bilan, balki bolalar uçun yaratilgan muhitning xavfsizligi va qulayligi bilan ham belgilanadi.

Ayniqsa, maktabgaça ta’lim yoşidagi bolalar uçun ta’lim muhiti alohida ahamiyatga ega. Çunki bu davrda bolaning jismoniy, aqliy, ruhiy va ijtimoiy rivojlanişining muhim asoslari şakllanadi. Bola kun davomida maktabgaça ta’lim taşkilotida bölişi, tengdoşlari va pedagoglar bilan muloqot qilişi, turli faoliyatlarda iştirok etişi uning rivojlanişiga bevosita ta’sir körsatadi.

Şu sababli ta’lim taşkilotlarida xavfsiz va qulay muhitni taşkil etiş bir martalik tadbir emas, balki doimiy nazorat, tahlil, baholaş va takomillaştirişni talab qiladigan uzluksiz boşqaruv jarayonidir.

Xavfsiz va qulay ta’lim muhitining mazmuni va mohiyati

Ta’lim muhiti deganda ta’lim taşkilotida ta’lim oluvçilarning rivojlanişi, bilim olişi, tarbiyalanişi va ijtimoiy moslaşuvi uçun yaratilgan moddiy, taşkiliy, pedagogik, psixologik hamda ijtimoiy şart-şaroitlar majmui tuşuniladi.

Xavfsiz ta’lim muhiti bolaning hayoti va soğliğiga zarar yetkazişi mumkin bölgan xavf-xatarlarning oldini oliş, uning huquqlari va şaxsiy daxlsizligini ta’minlaşga qaratilgan şaroitlarni öz içiga oladi.

Qulay ta’lim muhiti esa bolalarning özini erkin his qilişi, qiziqiş va qobiliyatlarini namoyon etişi, mustaqil faoliyat yuritişi hamda tengdoşlari bilan ijobiy munosabatlar örnatişiga yordam beradigan muhitdir.

Xavfsiz va qulay ta’lim muhiti quyidagi asosiy yönalişlardan taşkil topadi:

1. Jismoniy xavfsizlik – bino, xona, jihozlar, öyin maydonçalari va boşqa hududlarning xavfsizligi.

2. Sanitariya-gigiyenik şaroitlar – tozalik, şamollatiş, yoritiş, içimlik suvi, ovqatlaniş va şaxsiy gigiyena talablariga rioya qiliş.

3. Psixologik xavfsizlik – bolaga nisbatan hurmat, mehr, e’tibor, zöravonlik va kamsitişning oldini oliş.

4. Ijtimoiy xavfsizlik – bolalar örtasida soğlom munosabatlar, hamkorlik va özaro hurmatni şakllantiriş.

5. Inklyuziv qulaylik – har bir bolaning individual ehtiyojlari va imkoniyatlarini hisobga oliş.

6. Pedagogik qulaylik – yoş xususiyatlariga mos, qiziqarli va rivojlantiruvçi ta’lim faoliyatini taşkil etiş.

Mazkur yönalişlarning özaro uyğunligi ta’lim taşkilotida soğlom rivojlantiruvçi muhitni şakllantirişga xizmat qiladi.

Ta’lim taşkilotida xavfsiz muhit sifatini baholaş mezonlari

Ta’lim muhitining sifatini baholaş taşkilotda mavjud şart-şaroitlarni aniqlaş, kamçiliklarni öz vaqtida bartaraf etiş va faoliyat samaradorligini oşiriş imkonini beradi.

Baholaş jarayonida faqat mavjud jihozlar yoki binoning holatiga e’tibor qaratiş yetarli emas. Bunda bolalarning özini qanday his qilişi, pedagoglarning munosabati, ota-onalarning fikri va ta’lim jarayonining taşkil etilişi ham hisobga olinişi zarur.

Baholaş yönalişi	Asosiy körsatkiçlar
Jismoniy xavfsizlik	Bino va xonalarning sozligi, mebel va jihozlarning xavfsizligi, favqulodda çiqiş yöllari
Sanitariya-gigiyena	Xonalarning tozaligi, şamollatiş, yoritiş, suv ta’minoti
Psixologik muhit	Pedagoglarning bolalarga munosabati, mehribonlik, zöravonlikning oldini oliş
Ijtimoiy muhit	Bolalar örtasidagi hamkorlik, döstona munosabatlar, nizolarni hal etiş
Inklyuziv şaroit	Alohida ehtiyojli bolalar uçun moslaştirilgan şaroitlar
Ta’lim sifati	Rivojlantiruvçi maşğulotlar, öyin faoliyati, individual yondaşuv
Ota-onalar bilan hamkorlik	Ota-onalar fikrini örganiş, murojaatlarni körib çiqiş va hamkorlik

Jadvaldan körinib turibdiki, xavfsiz ta’lim muhitini baholaş köp qirrali jarayon bölib, uning har bir yönalişi alohida e’tibor va muntazam nazoratni talab qiladi.

Ta’lim muhiti sifatini baholaşning amaliy mexanizmlari

Ta’lim taşkilotida xavfsiz va qulay muhit sifatini samarali baholaş uçun aniq mexanizmlardan foydalaniş maqsadga muvofiq.

Birinçidan, muntazam monitoring taşkil etilişi kerak. Monitoring davomida guruh xonalari, yotoqxonalar, oşxona, sanitariya xonalari, sport va öyin maydonçalari holati örganiladi. Aniqlangan kamçiliklar maxsus qayd etilib, ularni bartaraf etiş böyiça mas’ul şaxslar va muddatlar belgilanadi.

Ikkinçidan, kuzatuv usulidan foydalaniş lozim. Bunda pedagog va bolalar örtasidagi munosabatlar, maşğulotlarning taşkil etilişi, bolalarning erkin harakatlanişi, öyin jarayonidagi faolligi hamda özaro muloqoti örganiladi.

Uçinçidan, ota-onalar bilan sörovnomalar va suhbatlar ötkaziş muhim. Çunki ota-onalar farzandining taşkilotdagi kayfiyati, xavfsizlik hissi, ovqatlanişi va kundalik faoliyati haqida muhim ma’lumot bera oladi.

Törtinçidan, pedagoglar faoliyatini tahlil qiliş zarur. Pedagogning kasbiy odobi, bolalar bilan muloqoti, nizoli vaziyatlarni boşqariş qobiliyati va individual yondaşuvi ta’lim muhitining sifatiga bevosita ta’sir qiladi.

Baholaş usuli	Amalga oşiriş tartibi	Kutiladigan natija
Kuzatuv	Ta’lim va öyin jarayonlarini kuzatiş	Psixologik va pedagogik muhit aniqlanadi
Monitoring	Xonalar va hududlarni muntazam tekşiriş	Jismoniy xavfsizlik holati baholanadi
Sörovnoma	Ota-onalar va xodimlar fikrini örganiş	Mavjud muammolar aniqlanadi
Hujjatlar tahlili	Xavfsizlik va sanitariya böyiça hujjatlarni örganiş	Taşkiliy talablar bajarilişi nazorat qilinadi
Suhbat	Bolalar, pedagoglar va ota-onalar bilan muloqot	Muammolarning sabablari aniqlanadi
Içki tahlil	Aniqlangan kamçiliklarni umumlaştiriş	Takomillaştiriş çoralari belgilanadi

Mazkur usullarni birgalikda qöllaş baholaş natijalarining xolisligi va işonçliligini oşiradi.

Ta’lim muhiti sifatini baholaşda sifat körsatkiçlari va ularning tahlili

Ta’lim taşkilotida muhit sifatini yanada aniq baholaş uçun mezonlarni ball tizimi asosida örganiş mumkin. Bunda har bir yönaliş böyiça mavjud holat 0 balldan 3 ballgaça baholanadi.

Ball	Baholaş darajasi	Tavsifi
0 ball	Qoniqarsiz	Talablar bajarilmagan, jiddiy kamçiliklar mavjud
1 ball	Past	Ayrim talablar bajarilgan, lekin muammolar saqlanib qolgan
2 ball	Yaxşi	Asosiy talablar bajarilgan, ayrim jihatlarni yaxşilaş zarur
3 ball	Yuqori	Talablar töliq bajarilgan, muntazam nazorat yölga qöyilgan

Baholaşda yetti asosiy yönalişdan foydalanilganda maksimal natija 21 ballni taşkil etadi.

Natijalarni umumlaştiriş uçun quyidagi formuladan foydalaniş mumkin:

$$Q = (B / Bmax) \times 100$$

Bu yerda:

Q – ta’lim muhiti sifatining umumiy körsatkiçi;

B – töplangan jami ball;

Bmax – maksimal ball.

Baholaş natijalarini quyidagiça talqin qiliş taklif etiladi:

Natija	Sifat darajasi
85–100 foiz	Yuqori
70–84 foiz	Yaxşi
50–69 foiz	Qoniqarli
50 foizdan past	Takomillaştiriş talab etiladi

Uşbu ball tizimi maqolada taklif etilayotgan namunaviy içki baholaş vositasi hisoblanadi. U davlat tomonidan belgilangan rasmiy attestatsiya yoki sanitariya me’yorlarining örnini bosmaydi. Ayniqsa, hayot va soğliq uçun xavf tuğdiradigan kamçiliklar umumiy ball bilan oqlanmasligi, ular zudlik bilan bartaraf etilişi kerak.

Maktabgaça ta’lim taşkilotlarida xavfsiz muhitni takomillaştiriş yöllari

Maktabgaça ta’lim taşkilotlarida xavfsiz va qulay muhitni şakllantirişda rahbar, direktor örinbosari, pedagoglar, tibbiyot xodimlari, texnik xodimlar va ota-onalarning hamkorligi muhim ahamiyat kasb etadi.

Bunda quyidagi amaliy yönalişlarga ustuvor ahamiyat beriş lozim:

1. Moddiy-texnik şaroitlarni yaxşilaş. Guruh xonalaridagi mebel va jihozlar bolalarning yoşiga mos bölişi, öyinçoqlar xavfsiz materiallardan tayyorlangan bölişi, elektr jihozlari va boşqa xavf manbalari bolalar uçun yetib bölmaydigan holatda joylaştirilişi zarur.

2. Psixologik xavfsizlikni ta’minlaş. Har bir bola individual şaxs sifatida qabul qilinişi, uning fikri va his-tuyğulariga hurmat bilan munosabatda bölinişi lozim. Bolalarni qörqitiş, kamsitiş, haqoratlaş va jismoniy jazolaşga mutlaqo yöl qöyilmasligi kerak.

3. Sanitariya-gigiyena talablariga rioya qiliş. Guruh xonalari, oşxona, yotoqxona va sanitariya xonalarida tozalikni saqlaş, xonalarni öz vaqtida şamollatiş, içimlik suvi sifati va ovqatlaniş şaroitlarini nazorat qiliş muhimdir.

4. Inklyuziv muhitni rivojlantiriş. Alohida ta’lim ehtiyojlariga ega bolalarning taşkilot hayotida teng iştirok etişi uçun moslaştirilgan şaroitlar yaratiş, ularning individual imkoniyatlarini hisobga oliş zarur.

5. Xavfsizlik böyiça xodimlar malakasini oşiriş. Pedagog va boşqa xodimlar favqulodda vaziyatlarda harakat qiliş, birinçi yordam körsatiş, bolalarni nazorat qiliş va xavf-xatarlarning oldini oliş böyiça muntazam bilim va könikmalarini oşirib borişlari lozim.

6. Ota-onalar bilan samarali hamkorlikni yölga qöyiş. Ota-onalar iştirokida uçraşuvlar, suhbatlar va tarğibot tadbirlarini taşkil etiş, ularning taklif va murojaatlarini örganiş ta’lim muhitining sifatini yaxşilaşga xizmat qiladi.

Yönaliş	Amalga oşiriladigan işlar	Kutiladigan samaradorlik
Jismoniy xavfsizlik	Bino, jihozlar va maydonçalarni tekşiriş	Jarohatlaniş xavfi kamayadi
Sanitariya holati	Tozalik va gigiyena nazoratini kuçaytiriş	Soğlom muhit şakllanadi
Psixologik muhit	Mehribon va hurmatga asoslangan muloqotni rivojlantiriş	Bolalarning ruhiy xotirjamligi oşadi
Inklyuziv ta’lim	Individual ehtiyojlarga mos şaroit yaratiş	Teng imkoniyatlar ta’minlanadi
Pedagoglar malakasi	Seminar va amaliy treninglar taşkil etiş	Kasbiy kompetensiya rivojlanadi
Ota-onalar bilan hamkorlik	Sörovnoma va oçiq muloqotlar ötkaziş	Işonç va hamkorlik mustahkamlanadi

Direktor va direktor örinbosarining ta’lim muhiti sifatini ta’minlaşdagi örni

Ta’lim taşkilotida xavfsiz va qulay muhitni yaratiş, avvalo, samarali boşqaruv faoliyatiga boğliq. Direktor va uning örinbosarlari ta’lim-tarbiya jarayonining barça tarkibiy qismlarini muvofiqlaştirişi, mavjud şaroitlarni muntazam tahlil qilişi va aniqlangan muammolarni bartaraf etiş çoralarini körişi lozim.

Direktor örinbosari tomonidan guruhlar faoliyatini örganiş, pedagogik jarayonni kuzatiş, tarbiyaçilarga metodik yordam körsatiş, ota-onalar bilan hamkorlikni muvofiqlaştiriş va içki monitoring natijalarini tahlil qiliş muhim boşqaruv vazifalari hisoblanadi.

Bunda nazoratning asosiy maqsadi kamçiliklarni aniqlaş bilangina çeklanmasdan, ularning kelib çiqiş sabablarini örganiş va taşkilot faoliyatini yanada takomillaştirişga qaratilişi kerak.

Şuningdek, har bir aniqlangan muammo yuzasidan aniq çora-tadbirlar rejasi işlab çiqilişi, mas’ullar belgilanişi va bajarilgan işlar natijasi qayta baholanişi maqsadga muvofiq.

Xulosa va takliflar

Xulosa qilib aytganda, ta’lim taşkilotlarida xavfsiz va qulay ta’lim muhitini yaratiş ta’lim sifatini oşirişning muhim şartlaridan biridir. Ayniqsa, maktabgaça ta’lim

taşkilotlarida bu masala bolalarning soğlom rivojlanişi, ijtimoiy moslaşuvi, mustaqil fikrlaşi va şaxs sifatida şakllanişi bilan çambarças boğliq.

Örganilgan nazariy va amaliy jihatlardan kelib çiqib, quyidagi takliflarni ilgari suriş mumkin:

1. Har bir ta’lim taşkilotida xavfsiz va qulay muhitni baholaş böyiça muntazam içki monitoring tizimini yölga qöyiş.

2. Baholaş jarayonida jismoniy, sanitariya-gigiyenik, psixologik, ijtimoiy va inklyuziv mezonlarni birgalikda hisobga oliş.

3. Bolalar bilan işlaşda zöravonlik, kamsitiş va ruhiy bosimning oldini olişga qaratilgan profilaktik tadbirlarni kuçaytiriş.

4. Pedagoglarning xavfsizlik, birinçi yordam va bolalar psixologiyasi böyiça bilimlarini muntazam oşiriş.

5. Ota-onalarni ta’lim taşkilotidagi xavfsiz muhitni şakllantiriş jarayoniga faol jalb etiş.

6. Monitoring natijalariga asoslangan holda taşkilotning rivojlantiriş rejasini işlab çiqiş va uning bajarilişini nazorat qiliş.

Demak, xavfsiz va qulay ta’lim muhiti faqat moddiy şaroitlar bilan emas, balki insonparvar munosabat, samarali boşqaruv, pedagogik mahorat va özaro hamkorlik bilan ham belgilanadi. Har bir bola özini himoyalangan, qadrlangan va erkin his qiladigan muhitni yaratiş ta’lim taşkilotining eng muhim vazifalaridan biri bölib qolişi lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Özbekiston Respublikasining 2020-yil 23-sentabrdagi ÖRQ-637-sonli “Ta’lim töğrisida”gi Qonuni.

2. Özbekiston Respublikasining 2019-yil 16-dekabrdagi ÖRQ-595-sonli “Maktabgaça ta’lim va tarbiya töğrisida”gi Qonuni.

3. Özbekiston Respublikasi maktabgaça ta’lim va tarbiyaning davlat standarti.

4. Özbekiston Respublikasi maktabgaça ta’lim tizimiga oid me’yoriy-huquqiy hujjatlar.

5. UNESCO. Quality Education and Safe Learning Environments. Ta’lim sifati va xavfsiz ta’lim muhitiga oid metodik materiallar.

6. UNICEF. Child-Friendly Schools Manual. Bolaga döstona ta’lim muhitini taşkil etiş böyiça metodik qöllanma.